

Doc. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a literární vědy FF UK
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

Posudek diplomové práce Josefa Šebka
Myši Natálie Mooshabrové: repetitivnost, hra a vyprávění

Cílem diplomové práce Josefa Šebka, věnované románu Ladislava Fukse *Myši Natálie Mooshabrové*, je rekonstrukce a interpretace strategií vyprávění a konstituce Fuksova románu jako zvláštního typu narace, který Josef Šebek specifikuje jako repetitivní. K takto vymezenému úkolu přistupuje ze dvou základních perspektiv: jednak rekonstrukcí motivických, stylových a narativních postupů, jednak sledováním a interpretací hlavních sémantických principů, na nichž je účinek Fuksova románu založen: na principu hry a repetitivnosti. Své zkoumání opírá J. Šebek o kombinaci několika vzájemně se doplňujících metod: tematologie, naratologie, analýzy stylu a teorie fikce. Členění práce vychází ze šesti zvolených hledisek: motiv/téma, narace – stavba vyprávění, narace – subjekty vyprávění, styl, fikce a žánr.

Zároveň neztrácí ze zřetele propojení obou zmíněných perspektiv a přístupů k textu, jejich vzájemné korespondence, interference a jejich koexistenci, neboť Josefu Šebkovi rozhodně nejde o sestavení nějakého katalogu motivů Fuksova románu, nýbrž o rekonstrukci organizačního principu resp. kódu, kterému jeho relativně omezený repertoár motivů podléhá. Tímto v románu jednoznačně dominantním principem / kódem je repetitivnost, která se uplatňuje na rovině motivů, jazyka, narace, struktury fikčního světa i žánru.

V této souvislosti Josef Šebek zjišťuje, že složitá žánrovost Fuksova románu spočívá na principu synkretismu a neurčitosti respektive víceznačnosti, kdy autor kombinuje prvky detektivního románu, triviálního románu, sci-fi, utopie i psychologického románu, které mezi sebou dialogizují, ale zároveň se také navzájem relativizují a zpochybňují a zakládají rafinovanou hru implicitního autora s implicitním čtenářem. Tento žánrový synkretismus souvisí s autorovou ludistickou strategií, obracející se proti mimetičnosti ve prospěch heterodoxnosti, kombinování textových kódů, záměrného generování konvencí a stylistických prostředků a kontaminace heterogenních stylů, které jako specifické operace konstrukce Fuksova textu Josef Šebek velmi přesně rozpoznává, charakterizuje a rekonstruuje. Ale nejen to: přestože se evidentními společensko-politickými implikacemi *Myši Natálie*

Mooshabrové přímo nezabývá, z jeho rozboru a interpretace repetitivnosti přesvědčivě vyplývá, že tato ludistická strategie *Myši* jako složitě konstruované žánrové, jazykové, stylistické a narativní mixtury má zřetelně detotalizující a dehierarchizující intenci, mířící proti jednotě a celistvosti textu a jeho významu, proti monovalenci a pochopitelně proti oficiálnímu konsensu. Šebkovo zjištění „textové hybridnosti“ (s. 71) vystihuje pregnantně smysl této strategie, když dále zdůrazňuje, že tato hra je „založena na tom, že přítomnost žánru vzbuzuje jisté očekávání žánrové ucelenosti, nepřítomnosti zřetelně heterogenních žánrových rysů. Toto očekávání je však neustále zklamáváno a jednoznačná žánrovost textu je zpochybňována“ (s. 71-72). Jestliže Josef Šebek užívá Bachtinův pojem „hybridizace“, napadá nás otázka, zda by bylo možné uvažovat o prvcích karnevalovosti v *Myších Natálie Mooshabrové* a to právě v souvislosti s principem hry, opakování, převrácení hierarchie, maskovitosti, synkretismu, stylové a žánrové plurality, ale také autorovy sémantické kryptomanie. K tomu patří také pro *Myši* důležitý „karnevalový“ motiv ve skandál, exces a trapnost pervertované hostiny nebo slavnosti (jak se tímto tématem na příkladě skandálních hostin v románech Dostojevského zabývá Renate Lachmann/ová).

Tyto strategie a techniky Fuksova excentrického psaní, které Josef Šebek přesvědčivě rekonstruuje, staví *Myši Natálie Mooshabrové* do blízkosti manýristické tradice rafinovanosti, dekanonizace, hyperboličnosti a krypticko-magické hermetičnosti. Ovšem princip repetitivnosti zde nemá jen krypticko-hádankovitý, ale stejně tak, a velmi výrazně, demonstrativní význam. Demonstrativně jsou opakovány a citovány motivy a celé dějové sekvence, demonstrativně jsou na jevišti textu předváděny masky a role, které jsou zároveň právě jako *masky a role* také odhalovány.

Vzhledem ke zmíněné detotalizaci celistvosti a jednoty je velmi podstatným rysem repetitivnosti *Myši*, jak Josef Šebek zjišťuje, jednak nastolení protikladu identity a difference, jednak konstrukce „nekonečně extenzivního povrchu textu“ (s. 86) s tím, že to podstatné se neskrývá – a zde bych Šebkovo zjištění doplnil - pod tímto povrchem, ale přímo na povrchu textu. Je na „sophisticated reader“, aby právě tento povrch identifikoval jako jeho hloubku, mimo jiné také v duchu „kritiky ideologie“, k níž detotalizující strategie Fuksova psaní v *Myších* směřuje.

Jedním z hlavních cílů této ludistické repetitivnosti je svést čtenáře na falešnou stopu, tedy strategie matení a znejšťování. Opakování celých sekvencí, scén a jednotlivých motivů navozuje dojem zvláštní statickosti děje, to znamená, že této repetitivnosti je vlastní, jako její konstitutivní prvek, J. Šebkem konstatovaná specifická práce s časem. Repetitivnost a redundance navozují na časové a časoprostorové rovině textu dojem redukovaného pohybu syžetu; děj jakoby se ateleologicky točil v kruhu. S tím souvisí Šebkem výstižně

charakterizovaný a interpretovaný dvojí pohyb narace: dopředný, reprezentující příběh románu a směřující k odhalení pravé identity, a kruhový, který nechává explodovat představu lineárně probíhajícího času ve prospěch času opakování.

Konfrontací jednotlivých textových sekvencí Josef Šebek ukazuje, že součástí této strategie jsou drobné posuny a změny v distribuci a konfiguraci motivů, které jsou zjistitelné jen pozornou četbou a zaměřením pohledu na text – dalo by se říci - nikoliv z frontální, ale mnohem spíše z laterální, „boční“ perspektivy. Zdá se, že zmíněné jakoby nenápadné posuny v distribuci motivů vytvářely anamorfotický efekt v „textuře“ textu, zkresleniny, které čtenář sice již při prvním čtení postřehne a vnímá jako něco podivného, ale teprve soustředěným čtením-pohledem může tento kalkulovaný efekt prohlédnout a identifikovat. K těmto anamorfotickým „zkresleninám“ na rovině stylistické možno řadit, jak Josef Šebek ukazuje, také deformace větné konstrukce, vytváření mylných etymologií, absurdních zkrácenin (apokop) atd. Tuto intenci románu si Josef Šebek dobře uvědomuje, když v závěru své práce píše o nejistotě a zpochybňování jako nejabstraktnější ose románu a připomíná v této souvislosti metaforu zrcadlového bludiště. Repetitivní zhušťování motivů a scén v *Myších* připomíná techniku „mise-en-abyme“,^{*} termín původně pocházející z heraldiky, označující násobení identických obrazů uvnitř sebe sama; v literatuře znamená demonstrativní vytváření řetězců v sobě se zrcadlících sebereflexí, dějových sekvencí atd.

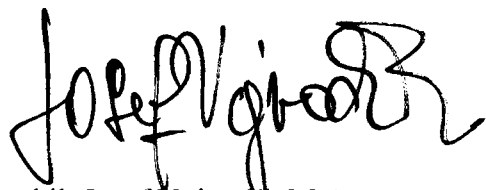
Podstatným aspektem, kterým se Josef Šebek zabývá, je také výstavba románu jako kombinace symetrických a asymetrických kapitol, na nichž možno sledovat specifika narativních figur, zřetězování kapitol a vytváření sítě vztahů, založených na identitě a jinakosti, podobnosti a nepodobnosti, prezenci a absenci atd. Také kategorie symetrie a asymetrie se výrazně podílejí na principu repetitivnosti (zrcadlení určitých událostí nebo motivů popř. jejich zmnožování nebo naopak deformace zrcadlových obrazů). Toto „nepopsatelně komplexní opakování je fascinační hrou, při níž se čtenář může doslova ponořit do obsesivního rytmu opakování“ (s. 30). Podle Josefa Šebka jde o „zdaleka nejextenzivnější kamuflážní strategii, prvek mystifikace“ (s. 30). Na konci své práce zmiňuje zajímavý psychologický aspekt repetitivnosti, totiž obsesivitu a ritualitu, jejichž interpretací se sice nezabývá, ale naznačuje jejich relevanci pro významovou dimenzi celého románu. Okolnost, že všemi kapitolami prostupují, jak Josef Šebek zjišťuje, stále se vracející a opakující motivy *jídla, jedu a myši* je pro psychologickou a „ideologicky kritickou“ rovinu románu (a zároveň pro psychologii obsese) velmi relevantní, když uvážíme, že servírování a přijímání potravy u „společného stolu“ (významný motiv hostiny v *Myších*) je jednou

^{*} Moderní francouzštinou psáno jako „abíme“.

z nejpůvodnějších forem mezilidského kontaktu a komunikace se světem a s druhými subjekty. V této souvislosti možno zmínit např. opakující se motiv *kredence* jako důležitého inventáře kuchyně paní Mooshaberové. V němčině dnes knižní sloveso „kredenzen“ (slavnostně servírovat) pochází etymologicky z latinského „credere“ (věřit, důvěřovat) a původně byl „kredenc“ skříňkou, stojící často vedle jídelního stolu, v níž se nacházely pomůcky, s nimiž se před servírováním pokrmů zkoumalo, zda neobsahují jed.

Z této perspektivy by bylo možné *Myši Natálie Mooshabrové* číst také jako text o hlubokém otřesení této komunikace nejistotou, nedůvěrou, strachem, „otrávenou atmosférou“. Charakteristickým příznakem takové atmosféry je fenomén „dérangement“: rozvrácení dříve uspořádaných poměrů, mezilidských a společenských vztahů a jejich hierarchie, kdy ovšem i věci jsou vytrženy ze svého původního, jim vlastního místa a uspořádání. Dalo by se říci, že svět *Myši* je světem takové „dérangement“, světem na hlavu postaveného řádu, disproporcí, dehierarchizace (panovnice v „rolí“ groteskně bizarní stařeny, hypermoderní technologizace společnosti a zároveň sociální a kulturní primitivismus atd.). To by však bylo téma samostatné práce.

Závěrem možno shrnout, že diplomová práce Josefa Šebka *Myši Natálie Mooshabrové: repetitivnost, hra a vyprávění* představuje myšlenkově i metodologicky vyspělou rekonstrukci tvárných postupů Fuksova románu, především jeho základního principu: repetitivního vyprávění. Zde dospívá, také přesvědčivou argumentací, nejednou k velmi subtilním zjištěním a originálním závěrům. Josef Šebek disponuje profesionálními znalostmi teoretických modelů z několika literárněvědných disciplín a subdisciplín, které dokáže stejně tak profesionálně a podnětným způsobem uplatňovat. Jak z výše uvedeného vyplývá, může být diplomová práce Josefa Šebka, která je pozoruhodnou rekonstrukcí vytváření *textury* Fuksova románu, bez pochyb ohodnocena jako **výborná (1)**.

Doc. Dr. phil. Josef Vojvodík M.A.

V Praze, 19. května 2008